

ראיות ועדים	הנחיות התביעה
עדכון אחרון: אוגוסט 2009	הצבאית הראשית

הנחיה מס' 4.01

תוספות ראייתיות

4.01.01 תוספת ראייתית "מוגברת"

1. כלל, על פי פקודת הראיות ניתן להרשיע אדם על סמך עדותו היחידה של אדם אחר, אלא שבמקרים מסוימים לא די בעדות זו לשם הרשעתו של הנאשם, והיא טעונה חיזוק בראיות נוספות או הנמקתו של בית הדין.

המקרים העיקריים (אבל לא היחידים) בהם נדרשת תוספת ראייתית הינם: הודאת חוץ של נאשם מצריכה הבאת תוספת ראייתית מסוג "דבר מה"; עדות שותף לדבר עבירה מצריכה תוספת ראייתית מסוג "דבר לחיזוק"; עדות בכתב של עד לפי ס' 10 לפקודת הראיות מצריכה דבר לחיזוק; עדותו של עד מדינה מצריכה תוספת מסבכת מסוג "סיוע".
2. ישנם מקרים בהם מתקיימים מצבים המביאים לדרישה מוגברת בדבר תוספת ראייתית. כך, למשל, שותף לדבר עבירה שאמרתו הוגשה מכוח סעיף 10א לפקודת הראיות. **במקרים כאלה, (במיוחד כאשר העדות המפלילה בעייתית), ייטה בית המשפט לדרוש תוספת ראייתית בעלת משקל מוגבר**, שיהא בה כדי לסלק את החששות העומדים בבסיסן של שתי הדרישות גם יחד. במקרה כזה, ייתכן ויקום הצורך צורך לא רק בחיזוק מבחינה טכנית, אלא בחיזוק משמעותי; שכן דרוש החיזוק, על-פי מצוות המחוקק, משתי סיבות נפרדות (ע"פ 86 / 609 אלג'ים נ' מדינת ישראל; ע/171/02 סמל וורנובסקי נ' התובע הצבאי הראשי).
3. ודוק: אין בכך כדי להעלות את רמת הדרישה של התוספת לרמה של "סיוע", מקום בו נדרשות שתי תוספות ראייתיות מאמתות (י' קדמי, **על הראיות** (חלק ראשון, תשנ"ט), בעמ' 308, 311-310). שכן, הן ה"דבר מה" והן ה"דבר לחיזוק" הינם בגדר "ראייה מאמתת", ואין הם בבחינת "ראייה מסבכת" כגון ה"סיוע". לפיכך הן ה"דבר מה" והן ה"דבר לחיזוק", בהבדל מה"סיוע", אינם צריכים לסבך את הנאשם בעבירה נשוא האישום ואינם צריכים **בהכרח** להתייחס לנקודה ממשית השנויה במחלוקת.
4. מובן, שבמקרים המתאימים, כגון כאשר אין לתת לאמרה המפלילה משקל גבוה, ייתכן ותידרש תוספת ראייתית אשר בנסיבות מסוימות עשויה להיות במשקל המתקרב לכדי סיוע (או במשקל שאינו נופל באופן משמעותי מסיוע), או אף להגיע לכדי דרגת סיוע.

ואולם, צריך לזכור כי הדבר יהיה נכון רק במקרים חריגים. במקרים שאינם כאלה (כלומר, מרבית המקרים) **על התובע לטעון כי לא נדרשת תוספת ראייתית מסוג סיוע** (גם אם יש כזו בחומר הראיות).¹

¹ שאז, התובע יטען, שלחילופין, קיימת תוספת מסוג סיוע.

ראיות ועדים	הנחיות התביעה
עדכון אחרון: אוגוסט 2009	הצבאית הראשית

4.01.02 שתיקת נאשם במשפטו כתוספת מסוג "דבר מה"

1. ברע"פ 4124/04 מילשטיין נ' התובע הצבאי הראשי (להלן: "עניין מילשטיין"). נקבע, בדעת רוב, כי שתיקת הנאשם במשפטו עשויה להוות דבר-מה נוסף לאימות הודאת חוץ שמסר, אלא שמטעמי מדיניות, יש לנקוט גישה מצמצמת, לפיה, רק במקרים חריגים תהווה השתיקה "דבר מה נוסף", כאמור.
2. בית המשפט העליון קבע כי בהתקיים שלושה תנאים מצטברים, אשר הינם קווים מנחים, יוכל בית המשפט לקבוע כי הימנעות הנאשם מלהעיד במשפטו עשויה לשמש "דבר מה נוסף" להודאת החוץ שמסר:
 - א. ההודאה עצמה הינה בעלת משקל פנימי גבוה במיוחד, באופן ששכנע את בית המשפט כי מדובר ב"הודאה העומדת בפני עצמה לאור משקלה העצמי". מבחן זה מתייחס לתוכנה של ההודאה, והוא תר, על-פי ההיגיון וניסיון החיים, אחר סימני האמת המתגלים בתוכנה, כפי שהם נלמדים מנוסח הדברים, סדר הרצאתם, מידת פירוטם, סבירותם הפנימית ומבחנים כיוצא באלה. הימנעות נאשם מלהעיד תוכל להוות "דבר מה נוסף" להודאתו רק באותם מקרים בהם בית המשפט שוכנע, על-פי המבחן הפנימי של ההודאה, כי מדובר בהודאת-אמת, דהיינו, כאשר ההודאה שבפניו הינה הודאה מפורטת, קוהרנטית ומשכנעת, מבחינת טיבה, הגיונה הפנימי וסימני האמת העולים ממנה.
 - ב. הנסיבות החיצוניות להודאה, יכולות לשלול - במידת הוודאות האפשרית - את האפשרות שמא הנאשם הודה מתוך לחץ "פנימי" אשר הביא אותו לידי הודאת שווא.
 - ג. העדרן של אינדיקציות כלשהן העשויות להצביע על כך ששתיקתו של הנאשם בבית המשפט, ולא רק הודאתו בחקירה, נובעת מלחץ כלשהו, פנימי או חיצוני, ולחלופין, כי, שתיקתו של הנאשם אינה נובעת ממניע תמים.
3. **הגשת כתבי אישום, כאשר אין בחומר הראיות "דבר מה נוסף" תיעשה במקרים חריגים בלבד ובאישור התצ"ר. בקשות לאישור כאמור, יש להעביר באמצעות הפרקליטות לתפקידים מיוחדים.**
4. יצוין, כי בתיבה "מקרים חריגים" אין הכוונה לפשעים חמורים דווקא. המבחן איננו חומרת העבירה, אלא טיב הנסיבות האופפות את מתן הודאת החוץ ואי-ההעדה במשפט. כאשר מקרה חריג יכול להיחשב מקרה שבו, שולל מכלול הנסיבות את החשש להודאת שווא. בעניין מילשטיין, דובר בשימוש חד-פעמי בסם מסוג קאנאביס ("גראס"). למרות זאת, ציינה כב' השופטת ארבל בפסק דינה: "לטעמי, ומבלי לקבוע מסמרות בדבר, על פני הדברים, נראה כי דווקא המקרה הנוכחי עשוי היה להיכנס לגדרם של אותם מקרים חריגים בהם רשאית היתה הערכאה הדיונית למצוא 'דבר מה נוסף' בהימנעותו של המערער מלהעיד. אזכיר, כי ממצאיו של בית הדין הצבאי – וכחברי גם אני איני רואה מקום לסטות מהם – היו כי הודאתו של המערער היתה בעלת משקל גבוה; חקירתו נעשתה באווירה טובה, תוך שיתוף-פעולה מלא מצידו; לא הועלתה כל טענה ללחץ שהופעל עליו; ובנוסף, על פני הדברים, לא עלתה אינדיקציה לכך שהודאתו של המערער, כמו גם בחירתו להימנע מלהעיד, נבעו מלחץ כלשהו בו היה שרוי".
5. עוד חשוב להדגיש, כי בטרם תישקל הגשת כתב אישום, באופן חריג, ללא "דבר מה נוסף", יש לוודא כי נעשה מאמץ חקירתי ראוי לנסות ולאתר ראיות, העשויות לאמת את הודאתו של החשוד. ככלל, אין לסיים את החקירה בקבלת הודאתו של חשוד. ניסיון החיים מראה, כי לרוב, מאמץ חקירתי סביר מוביל למציאת ראיה חיצונית להודאה, העשויה לאמתה ולשמש "דבר מה נוסף".

ראיות ועדים	הנחיות התביעה
עדכון אחרון: אוגוסט 2009	הצבאית הראשית

6. שיקול דעתו של הפרקליט, בהחלטה אם להגיש כתב אישום על סמך חומר ראיות הכולל בעיקרו הודאת חוץ של נאשם, אם לאו, איננו מוגבל לבדיקה "טכנית" של הימצאה של הודאת חוץ קבילה לכאורה וראייה נוספת, העשוייה להוות "דבר מה נוסף" לחיזוקה. כפי שנקבע בשורה ארוכה של פסקי דין,² "קיימת מעין 'נדנדה', שבה ככל שמשקלה של הראייה 'הנתמכת' גדול יותר, יקטן משקלה של הראייה הנתמכת" ולהפך. פרקליט הניצב מול הודאה בעייתית, אשר להערכתו משקלה נמוך ביותר, רשאי להגיע למסקנה, כי למרות קיומה של ראייה, העונה לדרישה המינימלית של "דבר מה נוסף" לחיזוק ההודאה, הרי שבראייה כוללת של ההודאה והתוספת הראייתית גם יחד, אין סיכוי סביר להרשעה ועל כן, אין מקום להגשתו של כתב אישום.
7. מקום בו הוגש כתב אישום, מאחר שנמצאה, מלכתחילה, בחומר הראיות, ראייה העשוייה להוות "דבר מה נוסף", אלא שלהערכת התביעה, במהלך ניהול המשפט הפוטנציאל לא התממש לכלל ראייה קבילה ובעלת משקל, תוכל התביעה לבקש, כי ביה"ד הצבאי יראה בשתיקת הנאשם במשפט "דבר מה נוסף" לחיזוק הודאת חוץ שלו, רק בהתאם למבחנים המפורטים בעניין **מילשטיין** והמפורטים גם בהנחיה המצורפת ובאישורו של פרקליט צבאי. לאור חריגותו של מהלך זה, מוצע להיוועץ עם הפרקליטה לתפקידים מיוחדים טרם קבלת החלטה כאמור.
8. למען הסר ספק, הנחיה זו חלה גם על פרקליטות איו"ש, באשר דיני הראיות בפני בתי המשפט הצבאיים, זהים לכללים המחייבים בעניינים פליליים בבתי המשפט בישראל.³

² וראו, ע"פ 2073/04 **אמדורסקי נ' מדינת ישראל**, תקדין-עליון 2006 (3) 4057.

³ סעיף 9 לצו בדבר הוראות בטחון (יהודה והשומרון)(מס' 378), תש"ל-1970.

ראיות ועדים	הנחיות התביעה
עדכון אחרון: אוגוסט 2009	הצבאית הראשית

4.01.03 תוספת ראייתית בשלב המעצר

1. במקרים רבים חומר הראיות כנגד נאשם כולל עדות או ראייה אחרת הדורשת תוספת ראייתית על מנת להביא לכדי הרשעה (למשל, עדות עד מדינה, עדות שותף לדבר מה, הודאת נאשם ועוד). עניינה של הנחיה זו הינו במקרים בהם נדרשת תוספת ראייתית שכזו, ואין בנמצא (מובן, כי אם התביעה סבורה כי ישנה תוספת ראייתית, הרי כלל לא מתעוררת הסוגיה).
2. התביעה הצבאית איננה חייבת, **כתנאי סף לקיומן של ראיות לכאורה** בשלב המעצר, להצביע על קיומן של ראיות סיוע או חיזוק (כגון דבר מה נוסף להודייה⁴ או דבר לחיזוקה של אמרה) בשלב הדיון במעצר עד תום ההליכים).
3. בעקבות הנחיית התובע הצבאי הראשי בעניין מילשטיין ברור, כי רק במקרים חריגים יוגש כתב אישום בלא שתהא תוספת ראייתית בצידו. מכאן, שמספר המקרים שבהם יהיה מקום לשקול מעצר, בהעדר תוספת ראייתית יהיה נמוך. עם זאת, ברור, כי בכל מקרה במקום, שבו הראיה המרכזית היא לקויה וחסרה, ייטה בית המשפט לדקדק יותר בחומר הראיות ולתור אחר חיזוקים למסכת הראייתית; בעוד במקום בו הונחה בפניו ראיה מוצקה לכאורה, ייטה הוא לקבוע כי הוצג בפניו סיכוי סביר להרשעה.
4. נמצא, אפוא, כי כל אימת שנשקל לבקש מעצרו של מי שעל פי דיני הראיות, נדרשת תוספת ראייתית לראיה המרכזית לשם הרשעתו – ההחלטה אם לבקש מעצרו אם לאו תהא פועל יוצא ממשקלה והערכתה של הראיה המרכזית. כך, בכל מקום שבו משקל הראיה המרכזית יהיה נמוך ולקוי יותר – כך נדמה שיהיה צורך בתוספת ראייתית משמעותית יותר לשם המעצר.
5. באשר ל**עד מדינה**, הרי ראוי כי התביעה תציג ראיה מסוג סיוע גם בשלב זה של ההליכים (ולעניין זה ראו בש"פ 6206/05 נאצר נ' מ"י).
6. באשר לתביעה בשטחים, נקבע כבר בשורה ארוכה של החלטות כי "בשלב זה של הדיון ולצורך המעצר עד תום ההליכים אין התביעה חייבת להצביע על תוספת ראייתית, כדי להעמיד את התשתית הראייתית הלכאורית על מכונה" (ע"מ 5458/08 אמטיר). כמובן, שהעדרה של תוספת ראייתית יכול להשפיע על משקל הראיות לכאורה, והכל בהתאם לטיב הראייה העיקרית (ראה, למשל, ע"מ 1026/09 מסאלמה).

⁴ מובן שהשאלה בדבר הצורך בקיומו של דבר מה בשלב המעצר קשורה לשאלה המקדמית של הגשת כתב אישום בהעדר דבר מה, כמפורט בהנחיה 4.01.02.